

Anna Rozenfeld

Miejsce języka i kultury jidysz dzisiaj

Przed II wojną światową jidysz używało około 13 milionów ludzi, głównie na terenach Europy Środkowo-Wschodniej, a także w pozostałych częściach świata. W przededniu wybuchu II wojny światowej największym skupiskiem ludzi mówiących tym językiem była Warszawa, wyprzedzając Nowy Jork, Wilno, Berlin czy Paryż. Jidysz nie był tylko językiem codziennego użytku, od drugiej połowy XIX wieku stał się językiem literatury pięknej, naukowej, a także kinematografii, twórczości teatralnej, kabaretowej i muzycznej, był obecny w prasie i szkolnictwie. Jako jedyny „język bez ziemi” miał swoją reprezentację w PEN Clubie. Język jidysz osiągnął apogeum swojego rozwoju na terenach ziem polskich, gdzie stał się wyrazem żydowskiej tożsamości, autonomii i głównym czynnikiem tworzącym świecką kulturę żydowską.

W wyniku Szoah liczba użytkowników tego języka została w bestialski sposób drastycznie zredukowana, kładąc kres nie tylko ludzkim życiom, lecz także całej kulturze, której nośnikiem był jidysz. Po Zagładzie na terenie Polski, częściowo przy wsparciu nowych władz państwowych, podjęto próby rewitalizacji kultury jidysz, w czym potencjalnie upatrywano możliwość szerzenia komunistycznej propagandy wśród ocalałej ludności żydowskiej. Ostatecznie jednak doszło do zmiany kursu, którego apogeum, osiągnięte w marcu 1968 roku, doprowadziło do niemal całkowitego zniszczenia wszelkich pozostałości kultury jidysz. W ostatnich latach obserwujemy wzmożoną falę zainteresowania językiem i kulturą jidysz, a także wzrost jidyszowych aktywności – zarówno w środowiskach żydowskich, jak i wychodzących poza społeczność żydowską.

Koncepcja Jidyszlandu, którego „obywatele” dzielili ponadnarodowy sposób myślenia i życia oraz zaprojektowali ponadnarodowy obraz Europy – niezgodny z ideami dominujących kultur narodowych – jest absolutnie unikatowa. Od początków Jidyszland, choć geograficznie rozproszony, był połączoną językowo i ideologicznie przestrzenią kulturową, a jej centra znalazły się w Warszawie, Wilnie, Kijowie, Moskwie i Nowym Jorku. Najważniejszą platformą wymiany myśli inteligencji żydowskiej było czasopismo „Literarisze Bleter” (1924-1939). Czytano je od Buenos Aires, przez Warszawę, Berlin, aż po Johannesburg. Na jego łamach dyskutowano i omawiano wszystkie bieżące tematy związane z jidysz.

„W Jidyszlandzie słońce nigdy nie zachodzi. Jidyszland stoi na wyższym poziomie niż posiadanie armii, granic i paszportów. Pojęcie jest jeszcze nowe. Ale słyhać je już w symfonii narodów” – przemawiał na Kongresie Kultury Jidysz w Paryżu w 1937 roku Josef Opatoszu. Zaledwie sześć lat później, w 1943 roku, Izaak Baszewis Singer stwierdził: „Język jidysz stracił swoich mówców, nie ucieleśnia już terytorium i domu, ale przeszłość. Z obietnicy Jidyszlandu pozostało miejsce pamięci”. Jednak ten sam autor, odbierając w 1978 roku literacką Nagrodę Nobla, powiedział: „Jidysz nie umarł”.

Obecnie ogólną liczbę użytkowników jidysz na świecie szacuje się na mniej więcej trzy miliony. Wyróżniamy wśród nich środowiska religijne Żydów ortodoksyjnych, tzw. *charedim*, gdzie jidysz nadal pozostaje żywym językiem dnia codziennego; środowiska żydowskie świeckie, realizujące i angażujące się w inicjatywy artystyczno-kulturowe, jak Yidish Vokh, Yiddish Farm, Trip to Yiddishland, Yiddish New York, KlezKanada; środowiska wychodzące poza społeczność żydowską, w których obserwujemy rosnące zainteresowanie naukowe czy folklorystyczne językiem i kulturą jidysz. Język jidysz jest nauczany w ramach kursów organizowanych na całym świecie, m.in. w Wilnie, Weimarze, Nowym Jorku, Tel Awiwie czy Warszawie. Stał się akademickim przedmiotem nauczania i badań na wielu renomowanych uniwersytetach w USA, Europie i Izraelu, a także w Polsce.

Przykłady współczesnego wykorzystania języka jidysz zaprezentowane na warsztatach:

- utwór „Haleluye” w wykonaniu Daniela Kahna, który przy pomocy Michaela Alperta, Mendy’ego Cahana i Joshuy Waletzkiego przetłumaczył w 2016 roku znaną piosenkę Leonarda Cohena na język jidysz;
- szkoły, w których obecnie uczy się języka jidysz, m.in. szkoła Shoalem Aleichem College w Melbourne (Australia) i grupy Jidysz-Bande w Zespole Szkół Lauder-Morasha w Warszawie;
- pomoce w nauce jidysz, np. program YiddishPOP.

Organizatorzy i partnerzy konferencji

„Polsko-żydowskie dziedzictwo Rzeczypospolitej. Wyzwania pamięci i edukacji”

AMBASADA
STANÓW ZJEDNOCZONYCH AMERYKI

PREZYDENT MIASTA STOŁECZNEGO WARSZAWY

Forum
Dialogu.

Warszawskie Centrum Innowacji
Edukacyjno-Społecznych i Szkoleń
Instytucja Edukacyjna m. st. Warszawy

THE
JEWISH
FOUNDATION
*for
the
righteous*